

OSALUS- KOHVIK 2019

SISUARUANNE

Koostajad: Ave-Liis Kivist, Karl Andreas Sprenk,
Mikk Tarros ja Roger Tibar

EESTI NOORTE-
ÜHENDUSTE LIIT

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programmi
„Erasmus+”

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
KESKKONDA EI JÄTA	4
KOOLIS ÕPIN SEDA, MIDA TULEVIKUS TEHA EI OSKA	8
MINU DIGITAALNE TULEVIK	11
#NOORTEHEAKS	14
OSKUSED JA TÖÖ - 2035	17
TERVIS JA SOTSIAALKAITSE - 2035	20

SISSEJUHATUS

Eesti Noorteühenduste Liit korraldab alates 2011. aastast novembris koos maakondlike noortekogude ning linna- ja valla noortevolikogudega osaluskohvikuid. Osaluskohvikud on kohtumiskohaks noortele ning noortemeelsetele, ametnikele ja otsustajatele, ühise eesmärgiga leida aktuaalsetele probleemkohtadele lahendusi.

Osaluskohvikud on 2019. aastaks läbi ning tore on tõdeda, et noorte osalus ja võimalused enda tegevuskeskkonna kujundamisel kaasa rääkida on nii otsustusprotsessides kui ühiskonnas laiemalt üha rohkem väärtustatud. Sellel aastal olid osaluskohvikutesse valitud teemad eriliselt kaalukad ning pakkusid võimalust kaasa rääkida Eesti tulevikku puudutavates küsimustes. Aastaks 2035 on enamus kohvikutes osalenutest kõige aktiivsemas vanuses ning panustamas nii riigi kestvusesse kui arengusse. Noorte kaasamine juba nüüd aitab kaasata plaanide tegemisse ettepanekuid, millises riigis noored sooviksid tulevikus elada. Sisendit koguti nii "Eesti 2035" strateegia, perioodi 2021-2035 noortevaldkonna arengukava kui haridusstrateegia tarbeks. Samuti otsiti lahendusi piirkondlikele murekohtadele.

2019. aastal toimus üle Eesti 10 osaluskohvikut: Tallinnas, Haapsalus, Vokas, Karksi-Nuias, Tartus, Võrus, Väike-Maarjas, Paides, Pärnus ja Kohilas. Kohvikud kogusid vähemalt 611 osalejat, sealhulgas kohaliku või riigi tasandi otsustajad (ametnikud, omavalitsusjuhid, valla- või linnavolikogu liikmed, koolijuhid, noorsootöötajad ja Riigikogu saadikud).

Riiklikud teemad olid järgnevad: “#Noorteheaks”, “Keskkonda ei jäta”, “Koolis õpin vaid seda, mida tulevikus teha ei oska”, “Minu digitaalne tulevik”, “Oskused ja töö - 2035”, “Tervis ja sotsiaalkaitse - 2035”. Lisaks arutleti igas kohvikus kohalikke teemasid, mis valiti välja noorte seas läbiviidud ideekorje tulemusel.

Täname Riigikantseleid, Haridus-ja Teadusministeeriumi, Eesti Noorsootöö Keskust, Keskkonnaministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi sisendi andmise eest!

Täname korraldajaid, kes tagasid kohvikute ettevalmistuse ning läbiviimise ja samuti kõiki noori ning otsustajaid, kes kohvikutes mõtteid vahetasid!

Kohtume juba järgmisel aastal osaluskohvikutes üle Eesti!

Mikk Tarros

ENLi juhatuse aseesimees

E-post: mikk@enl.ee

KESKKONDA EI JÄTA

Keskkonna- ja kliimamuutuste põhjuseks on ülemaailmsel tasandil toimuvad muutused, sealhulgas rahvastikumuutused, tarbimis-, tootmis- ja kauplemisharjumused ning tehnoloogia kiire areng. Üle maailma on noored korraldamas kliimaproteste ning seismas selle eest, et poliitikud ning otsustajad astuksid kindlaid samme negatiivsete keskkonnamõjude vähendamise osas. 15. märtsil 2019 toimus Eestis kooliõpilaste eestvedamisel esimene kliimastreik, millest võttis Tallinnas osa üle 500 inimese ning Tartus üle 200 inimese. Üks kliimastreigi eestvedajatest märkas, kuidas noored mujal Euroopas veedavad reeded tänavatel, avaldades meelt kliimaga toimuva vastu. Koolinoore järelalus, et Eesti on üks süsinikuintensiivsem riik inimese kohta, panid aluse kliimastreikidele Eestis.

Olulisemad teemaga seotud vajadused ja väljakutsed:

1. Teadvustada inimestele nende “ökoloogilist jalajälge”, mis aitaks paremini mõista, millist mõju üksikisiku tegevus keskkonnale omab;
2. Selgitada keskkonnakahjulike tarbimisharjumuste muutmise võimalusi ning sellega kaasnevat mõju (näiteks loomse liha tarbimise vähendamine, prügi sorteerimine);
3. Suurendada ringmajanduse põhimõtete juurutamist ning materjalide taaskasutamist (näiteks puidutööstusest ülejäänud saepuru kasutamine pakendi alternatiivina);
4. Vähendada liigset masstootmist ning kaaluda piirangute karmistamist. Oluline on keskenduda valdkondadele, kus taaskasutamist alahinnatakse ning suur osa toodangust läheb ära viskamisele;
5. Vähendada toidu raiskamist, sealhulgas hinnata ümber realiseerimisaja ületanud toidu kättesaadavaks muutmise piirangud;
6. Vähendada sõltuvust põlevkivist kui keskkonnakahjulikust energiaallikast;
7. Moderniseerida ning muuta efektiivsemaks kütte- ja ventilatsioonisüsteeme ja reoveepuhastamise mehhanisme;
8. Teha valdkondade-, omavalitsuste ning riikide ülest koostööd (keskkonnahoidlike lahenduste levitamisel ja juurutamisel, transpordivaldkonnas, prügimajanduse korraldamisel);
9. Vähendada ühekordsete plastpakendite kasutamist, sealhulgas nii tarbijate hulgas kui kaubanduses ja tootmises;
10. Pandipakendisüsteem ei ole motiveeriv ega hõlma kõiki pakendeid, mis mõjutaks tarbimisharjumusi;
11. Teavitustegevused ei ole mõjusad ega saavuta sihtgrupi seas soovitud mõju;
12. Pöörata rohkem tähelepanu koostööle teadlaste ja spetsialistidega seoses mikroplastide, biolaguneva pakendi ning tuuleenergia realiseerimisega.

Väljakutsele vastamiseks esitasid osalejad järgnevad ettepanekud:

1. Suurendada alates alusharidusest kogu elukaare ulatuses keskkonna hoidmise teematikat, sh formaalhariduses läbi eraldiseisva õppeaine või valikaine. Oluline on teadvustada võimalusi keskkonnasäästmiseks, anda inimestele elementaarsed oskused ja teadmised edasi informeerival, mitte hurjutaval moel, mis võib tingida hoopis vastupidise tulemi. Käsitleda teemat projektipäevade raames, korraldada ekskursioone ettevõtetesse, kutsuda eksperte teemat tutvustama;
2. Pöörata teavitustegevuses tähelepanu sihtgrupi ootustele ning mõjusatele kampaaniavõtetele, vajadusel koguda tagasisidet ning võtta seda aluseks järgnevate teavitustegevuste planeerimisel;

3. Kaasata teavitustegevusse mõjusikuid kui in- ja mitteformaalse hariduse pakkujad;
4. Luua võimalusi keskkonnasõbralike liiklusvahendite kasutamiseks, sh parem jalgrattateede võrgustik, kvaliteetsem ning kasutajasõbralikum ühistransport;
5. Parandada eeskätt maapiirkondades sotsiaalseid transpordiühendusi, sh juurutada eraisikute omavahelist autojagamist;
6. Suurendada keskkonnasõbralike energeetikalahenduste kasutusele võtmist (biokütus, hüdro-, tuule- ja päikeseenergia);
7. Kasvatada kodanikuaktiivsust ebasobiva käitumise muutmiseks (näiteks suitsukonide või muu prügi maha viskamine);
8. Suurendada prügisorteerimise võimalusi (kogumiskastide parem levik) ning teha teavitustööd kasutuskogemuse parandamiseks, sealjuures pöörata tähelepanu koolides võimaluste tagamisele ning oskuste õpetamisele;
9. Pakkuda võimalusi pakendivalikuks, sh jaekaubanduses ning toitlustuses. Tagada koolisööklates pakendivaba eine võimalus;
10. Pöörata tähelepanu põlevkivi töötlemisega seotud töötajate ümberõppele ennetavalt;
11. Tõsta esile ettevõtete positiivseid keskkonnateadlikkusega haakuvaid kampaaniaid (näiteks soodustused kohvi ostmisel korduvkasutatavasse topsi suuremates tanklakettides; topsiringlus) ning toetada nende levikut;
12. Pakkuda täiendavat rahastust keskkonnateadlikkust ning tarbimisharjumusi kujundavatele projektidele ning kodanikualgatustele. Jätkata toimivate praktikate elluviimist (näiteks “Teeme ära”) ja seotud teavitustegevusi kooliõpilaste hulgas;
13. Pöörata tähelepanu ning luua võimalusi taaskasutamiseks ning toodete ringluseks (peaasjalikult riiete äraviskamise asemel neile uute omanike leidmiseks) läbi kogumissüsteemi väljatöötamise ja juurutamise;
14. Kaaluda e-õppevahendite kasutusele võtmiseks vähendamaks paberikulu;
15. Mitmekesistada koolitoitlustuse menüü valikut, eelistada toorainet kohalikest tootjatelt, tuua menüüsse mahe-, taimse ning toitumuslike erivajadustega arvestavaid valikuvõimalusi. Avardada silmaringi temaatiliste toidupäevade läbi (vegan või taimse toidu tutvustamine). Selle tagamiseks eraldada täiendavaid eelarvevahendeid ning vahendada koolitoitlustajatele vajalikke teadmiseid ning oskuseid;
16. Reguleerida jõulisemalt nii maavarade kasutamist kui vastutustundliku tarbimise juurutamist;
17. Pöörata keskkonnasõbralik käitumine mänguliseks (ingl. gamification) ning kodanike jaoks kasulikuks, mis aitaks kaasa selle levikule.

Mõtteid noortelt üle Eesti:

„Sooviksin oma elustiili muuta, aga Eestis elades on see võimatu. Hea mõte on olla taimetoitlane, kuid halva asukoha tõttu võib puuviljade ja juurviljade transportimine meie loodust rohkem kahjustada. Autost loobumine on Eestis võimatu, sest maakohtades on transpordiga on väga halb seis.“

„Ma kaotasin usu prügi sorteerimisse, kuna iga kord pandi kõik prügi kokku samasse prügiautosse.“

„Meie ökoloogilise jalajälje suuruses on süüdi meie vaesus. Kui me suudaks maksta näiteks kaks-kolm korda rohkem elektri eest, siis ei oleks probleemi alternatiivsete energiaallikate leiutamisega.“

„Maa hävinemine ei kõneta kõiki inimesi, sest see ei juhtu tõenäoliselt nende eluajal.“

“Kuidas tarbija heaolu kujuneb? Seda mõjutab keskkond ja tema tervis, kui inimesed hakkavad aru saama, siis see on suur motivaator, miks muuta oma eluviisi; keskkonnateemalised koolitused töötavad noorte puhul hästi ja need köidavad neid väga.”

“Peab näitama, miks inimene võiks taarat ära visata, kui stiimuliks ei oleks raha? Tihti ei mõelda endast kaugemale.”

KOOLIS ÕPIN SEDA, MIDA TULEVIKUS TEHA EI OSKA

"Eesti 2035" visiooni kohaselt soovime elada ühiskonnas, kus hoitakse ja arendatakse eesti keelt ja kultuuri ning väärtustatakse iga inimest ja tema eneseteostust. See tähendab, et kõikide inimeste võimed ja oskused peavad olema väärtustatud. Eesti hariduse traditsioonid teadmiste ja oskuste kujundamisel vajavad säilitamist, kuid selle kõrval on vaja luua tingimused nn tulevikuoskuste kujundamiseks. Eeldatakse, et tänapäevastega võrreldes on tuleviku töökohad, ametid ja tööturg tervikuna palju mitmekesisemad: uued valdkonnad, tehnoloogiad ja erialad vajavad uusi oskusi. Tulevikus kasvab nõudlus tehnoloogiatega seotud oskuste järele. Inimestel aitavad tööturul ümber orienteeruda laialdased, kuid vähemalt paaris valdkonnas ka süvitsi minevad erialased oskused.

Olulisemad teemaga seotud vajadused ja väljakutsed:

1. Arvestada huvihariduses osalemist senisest enam, sest see on noorte vaba aeg, mille nad on 'investeerinud' millegi kasuliku õppimiseks;
2. Rikastada koolikeskkonda pakkudes rohkem valikainete võimalusi, mis aitab huvihariduses mitteosalevatel noortel leida põnev tegevusala ja end selles arendada;
3. Suurendada õpilaste kaasatust koolielu ja õppetegevuse kujundamisse;
4. Lõimida õppeaineid omavahel paremini, mis toetab seoste loomist ning detailide mõistmist;
5. Suurendada praktika osakaalu kõigi ainekursuste üleselt;
6. Tugevdada üldhariduse seotus päriseluliste vajadustega (finantskirjaoskus, investeerimine ning maksude, laenude olemus);
7. Tagada õppevahendite kvaliteet ning võrdväärne ligipääs asukohast või omavalitsuse võimekusest sõltumata;
8. Tagada nii õpilastele kui õpetajatele vajalikud digioskused (Tiigrihüpe 2.0);
9. Kasvatada analüüsivõime, eesmärkide seadmise, "pehmete väärtuste" - hoolivus, tolerantsus, paindlikkus, empaatilisus - edasiandmist koolis;
10. Pöörata tähelepanu koduste ülesannete andmisel, kui palju on klassil juba erinevaid kodutöid 'ootel' ning kas neil on nende lahendamiseks piisavalt aega;
11. Võimaldada õppesuundade üleselt koostada noore huvidest lähtuv õpingukava, mis toetaks teadlikumat valmistumist edasiõppimiseks;

Väljakutsele vastamiseks esitasid osalejad järgnevad ettepanekud:

1. Koolijuhtkond peab õpilasesinduse arvamusega rohkem arvestama ja seda just nimelt põhikooli tasandil (gümnaasiumides esineb probleemi vähem);
2. Pikendada ainetundide kestvust, mis võimaldaks teemasse süüvida;
3. Kaaluda huvihariduse lõimimist formaalharidusega, muutes selle loomulikuks osaks koolipäevast;
4. Pakkuda paindlikke võimalusi teooria rakendamiseks praktikas (üldhariduse ainekursuste kontekstis);
5. Laiendada valikkursuste variatiivsust või tõsta olemasolevate kvaliteeti (näiteks erinevad keeled, psühholoogia, stressijuhtimine, enesetundmine, individuaalne karjäärinõustamine, arhitektuur, kunst, teater, filmindus, aja planeerimine, multimeedia jm);
6. Muuta loovainete hindamine eristavast mitte-eristavaks;
7. Võimaldada anonüümset tagasisidestamise võimalust õpetajate ning ainekursuste kvaliteedile (sarnaselt ülikoolides rakendatavale mudelile);

8. Tunnustada enesetäiendusele pühenduvaid ning uudseid meetodeid rakendavaid õpetajaid;
9. Kaasata mitte- ja informaalse hariduse pakkujaid, eraettevõtjaid ning kodanikuühiskonda ainekursuste pakkumisel;
10. Pakkuda õpetajatele vajalikke tugisüsteeme (näiteks supervisioon), mis ennetaks nende läbipõlemist ning toetaks toimivate praktikate vahetamist;
11. Rakendada uudseid õpilahendusi ning tänapäevaseid digivahendeid;
12. Suurendada keeleõppes suuliste vastamiste ning praktika osakaalu;
13. Vähendada kodutööde hulka ning vähendada kohustusliku õppekava teoreetilist osa, pöörates rohkem tähelepanu loov- ja praktilistele ülesannetele.

Kommentaare üle Eesti

“Õpetajaid peaks veel rohkem digivaldkonnas koolitama.”

“Koolisüsteem peaks soosima suhtluse arengut (ka juba lasteaiast saadik).”

“Tugev õppeainete lõimimine annab õpilastele märku, et nad saavad neid asju, mida nad koolis õpivad, kasutada ka reaalsete probleemide puhul.”

“Anda võimalus noortel oma koolis omandatud oskuseid praktiseerida reaalses elus. Näide, kuidas noor tegi Vanalinnas klassikaaslastele ekskursiooni saksa keeles.”

“Koolis võiks õpetada ametlike kirjade kirjutamist, programmide (nt. Excel) kasutamist.”

“Tuleks õpilastele paremini selgeks teha, milleks on hindamine.”

“Noored võiksid rohkem korraldada üritusi või kutsuda kooli näiteks külalisesinejaid, et näha üldpilti - seda, mis tegelikult selliste täiskasvanute poolt loodud sündmuste taga on.”

“Võiks gümnaasiumis veidi õhutada seda, et tööde tegemise ajal oleks võimalik kaasõpilastega suhelda, arutada vastuseid, arendada veelgi suhtlust vabamal tasandil, et hiljem saada paremini ja lihtsamini läbi ülikoolist ning ka pärast koole ärisuhetes vabamalt toime tulla.”

MINU DIGITAALNE TULEVIK

Tulevikus on üha suurem osa töö- ja õpikeskkonnast digitaalne, juba täna on digitaalsed enamik riigi teenustest. Uuringutest nähtub, et suur osa praegustest noortest kas ei tea, ei leia või ei kasuta digiriigi teenuseid. Noored e-teenuste kasutajad on oluline sihtgrupp riigi e-teenuste kujundamise juures, sest nende kaudu on võimalik saada teavet tuleviku kasutaja vajaduste kohta. Arutelu eesmärk on välja selgitada, mis on need põhjused, miks noored e-teenusteni ei jõua, milliseid teenuseid noored digiriigilt ootavad ja kuidas riik koos noortega saaks teenuste portfelli arendada, et noored oma igapäevaelus riigi e-teenused üles leiaksid, neid mõistaksid ja kasutaksid ning teistelegi soovitaksid.

Olulisemad teemaga seotud vajadused ja väljakutsed:

1. Muuta digitaalseks tegevused, mis on ajamahukad (kinnisvara soetamine, töölepingute allkirjasamine);
2. Säilitada tasakaal digitaalsete ning traditsiooniliste õppemeetodite vahel;
3. Tagada digitaalsete õpikeskkondade ja avalike teenuste kasutajasõbralikkus ning toimivus erinevatel platvormidel (sh mobiilivaates);
4. Ühildada formaalhariduses digipädevused päriseluliste vajadustega (näiteks Scratchy õpetamise asemel e-teenuste kasutamisoskuste arendamine);
5. Pöörata tähelepanu teenusdisaini olulisusele, sealjuures tuleks läbi mõelda kellele ja miks disainitakse. Teenus peab olema mugav ja loogiliselt kasutatav;
6. Lihtsustada erinevate taotluste ülesehitust, mis hetkel on noorte jaoks keerulised ning ajamahukad;
7. Vähendada eeskätt laste nn “nutisõltuvust”, tõsta vanemate teadlikkust kaasnevatest ohtudest ning pakkuda positiivseid alternatiive;
8. Kasvatada teadlikkust andmete töötlemisega seotud ohtudest ning kodanike õigustest oma isikuandmete ja veebikäitumise avaldamisel;
9. Suurendada inimeste usaldust digitaalsete teenuste turvalisuse ning privaatsuse vastu, mis julgustaks neid ka kasutama;
10. Suurendada küberturvalisuse alast teadlikust, peaasjalikult riskide varajast märkamist ning võimalusi abi saamiseks, kui see vajalikuks osutub.

Väljakutsele vastamiseks esitasid osalejad järgnevad ettepanekud:

1. Arendada platvorm, kus kajastuvad läbitud täiendkoolitused ning omandatud oskused, andmaks tööle kandideerimisel võrdlev ja ammendav ülevaade tööandjale;
2. Kaaluda võimalusi 16-aastastele võimaluste loomiseks, mis lihtsustaks nende tegevusi. Näiteks arendada võimalusi eestkostjalt elektroonilise kinnituse saamiseks tegevustes või tehingutes (mis seda eeldavad) kasutades digilahendusi;
3. Võtta kasutusele uusi isikutuvastamise võimalusi, näiteks sõrmejälje, näotuvastuse või SmartID laialdasem tunnustamine;
4. Teadvustada, millistelt platvormidelt ning milliseid andmeid on võimalik kätte saada;
5. Kaaluda robotika ning programmeerimise lõimimist üldhariduse ainekursustesse;
6. Teadvustada tasakaalustatult digitaalsete platvormide riske ning võimalusi, sh andmete väärkasutamise ohte ja pöörata tähelepanu erinevate vanusegruppide teadlikkuse kasvatamisele;

7. Pakkuda positiivseid alternatiive “nutisõltuvusele” ning kutsuda ellu seotud teavituskampaaniaid;
8. Pöörata tähelepanu andmekaitse põhimõtete tutvustamisele, järgimisele ning kodanike õiguste kaitsmisele riigi tasandil;
9. Rakendada meetmeid küberturvalisuse suurendamiseks ning küberkiusamise vähendamiseks;
10. Parandada turvalise internetiühenduse kättesaadavust ning arendada digitaalset taristut (õppevahendeid) eeskätt maapiirkondades;
11. Kasvatada noorte teadlikkust tehnoloogia mõjust tuleviku elukeskkonnale ning tööturule ja tutvustada võimalusi oskuste omandamiseks, mis looks tööturul eelise;
12. Jätkata proaktiivsete teenuste arendamist ning vähendada bürokraatiat (toetuste korduvtaotlemine);
13. Pöörata tähelepanu ettevõtlusvõimaluste teadvustamiseks ning ideelaborite korraldamiseks (pakkuda noortele võimalust koos eakaaslastega uudsete lahenduste väljatöötamiseks ning võimalusel ka katsetamiseks);
14. Võtta laialdasemalt kasutusele digitaalseid lahendusi koolikeskkonnas (Tallinna koolide eeskujul e-õpilaspilet, mis on kasutatav nii sööklas, raamatukogus kui ühistranspordis);
15. Pöörata tähelepanu digitaalse allkirjastamise õpetamisele ning e-valimiste olemuse selgitamisele;
16. Tagada digitaalsete õppematerjalide kättesaadavus alternatiivi, mitte peamise lahendusena (näiteks neile, kes on vajalikud vahendid koju unustanud).

Kommentaare üle Eesti

„Kui ma üksi elama kolisin aasta tagasi, siis olidki igasugused lepingud ja asjad ning ma ei tundnud, et ma oleksin olnud valmis nii-öelda täiskasvanu ellu astuma, sest teoorias oleksin koolis justkui seda teemat puudutanud, aga tegelikult ei ole.“

“Me oleme valmis riskima oma privaatsusega, et teha oma elu mugavaks.”

“Maakoolides on digitaalse õppe kasutamine jäänud tagaplaanile.”

“Peab ka mõtlema mis negatiivsed pooled on digitaal seadmete kasutamine inimestele.”

#NOORTEHEAKS

Soovime noorte jaoks ja noortega koos luua tulevikuvisioni ehk seda, mis on meid kõiki eesootamas. Arvame, et tuleviku Eesti sõltub paljuski tänastest noortest ja seetõttu on väga oluline, et just noored ise saavad kaasa rääkida tuleviku loomisel. Demograafilises olukorras jääb noorte võimalus ümbritsevat elu kujundada väiksemaks ning seetõttu peame oluliseks noortepoliitika edasist arengut, kus fookuses on noor. Noortelt eeldatakse juba täna tulevikuks vajalike teadmiste, oskuste ja pädevuste kogumist ning asjakohaseid valikuid õpingutes, eraelus ja töös, samas ei ole võimalused valikuteks kõigi noorte jaoks ühesugused ja võrdselt kättesaadavad. 2035. aastaks soovime jõuda selleni, et noortel on avar silmaring, enesekindlus, loovus, eneseusk, positiivne enesehinnang, algatusvõime ja oskus võtta vastutust.

Olulisemad teemaga seotud vajadused ja väljakutsed:

1. Parandada kvaliteetse noorteinfo kättesaadavust infoülekülluse kontekstis (stendid ei haara noorte tähelepanu, teavitused üritustest ja huvialadest peaksid sotsiaalmeedias atraktiivsemad olema);
2. Tagada omavalitsuste piiridest sõltumata huvihariduses osalemise võimalust;
3. Laiendada noorte võimalusi meelepäraste huvitegevuste läbiviimiseks vajalike ressursside (sh ruumid, eelarve) saamiseks;
4. Tuntakse puudust karjääriõppest koolis, et tutvuda erinevate võimaluste ja erialadega. Karjääriõpe peaks tutvustama eriilmelisi valikuid, ka neid erialasid, mis pole levinud. Karjääriõpe peaks käima kaasas ka tööturumuutustega;
5. Tajutakse, et otsustajad ei ole piisavalt toetavad ning noortele ei kommukeerita, kas ja mil moel nende esitatud ettepanekuid arvestatakse;
6. Kutsutakse üles otsustajaid rohkem avalikus kasutuses olevaid ruume jagama, et ka koolid ning vallaruumid oleksid rohkematele inimestele kasutada mitte ei seisaks poole ajast tühjana;
7. Kaasata noori omavalitsuse huvitegevuse, arengukavade, aastaplaanide jms koostamisse, kuivõrd otsustajad loovad tihti ise kavu ilma noortega konsulteerimata ning ideid kommukeerimata;
8. Luua noortele võimalusi jagada oma muresid, tundeid ja emotsioone väljaspool koolikeskkonda (vältimaks sildistamist või halvaks panu).

Väljakutsele vastamiseks esitasid osalejad järgnevad ettepanekud:

1. Viia noortekeskuste tegevusi tavapäraest tööruumidest välja (vabaõhu tingimustesse või kohtades, kus noored eelistavad viibida);
2. Viia karjääriõpetus kooskõlla tulevikutöö kontseptsiooni ning nõutud erialadega ja pakkuda personaalset informatsiooni lähtuvalt noorte ootustest;
3. Arvestada kooliväliseid tegevusi osana õppekava täitmisest (näiteks hea õppeedukus muusikakoolis võiks kajastuda üldhariduskooli muusikaõpetuses);
4. Lõimida karjääriõpetust läbiva teemana alates esimesest kooliastmest;
5. Populariseerida töövarjutamise võimalusi (näiteks töövarjupäeva või vaatluspraktika formaadis);
6. Pakkuda digialaseid huviringe ka väiksemates piirkondades;
7. Tagada tasuta ühistransport, sealjuures aegadel, mis ühtiks noorte vajadustega;
8. Luua võimalused koolivaheaegade (sh suvevaheaja) mitmekesiseks sisustamiseks;
9. Teadvustada vaimse tervise probleeme, murda diagnoosimisega seotud valearvamusi ja stereotüüpe;

10. Tagada noortele vajaliku psühholoogilise- ning nõustamisteenuse kättesaadavus ja juurutada mobiilse psühholoogi teenust (sarnaselt mobiilsele noorsootööle) ning teadvustada võimalusi sihtgrupile;
11. Jagada vanematele teavet vaimse tervise probleemide diagnoosimise ning tugiteenuste kättesaadavuse osas;
12. Julgustada noori omaalgatuslikke tegevusi ellu kutsuma (näiteks huviringid);
13. Tõsta noorsootöötajate palka ning siduda see kutsesüsteemiga;
14. Kutsutakse üles otsustajaid mõtlema lahendustele, kuidas noored saaksid ise ruume rentida (täisealise vastutaja puudumisel). Ettepanek sõlmida noortega ruumi kasutamise reeglid ning hea tava, kaasates kaasvastutajana kooli või noortekeskuse esindaja;
15. Luua paindlikke võimalusi erinevate töövõimaluste praktiseerimiseks. Probleemina toodi esile töömaleva kohtade vähesus, mis ei kata noorte huvi piisavalt;
16. Tagada aastaringelt mitmekülgsete sportimisvõimaluste olemasolu;
17. Arendada õpilaste omavahelisi toetussüsteeme koolikeskkonnas (näiteks mentorlus, õpigruppide süsteem);
18. Pöörata universaalsete lahenduste asemel huvitegevuse ning sportimisvõimaluste kavandamisel tähelepanu spetsiifiliselt erinevatele vanusegruppidele. Levinud probleemiks on nii osalus- kui huvitegevuse võimaluste kättesaadavus “vanematele noortele” (vanuses 18-26-eluaastat).

Kommentaare üle Eesti

“Oluline on mõista, et noortega töötav inimene peab olema pädev, motiveeritud ja orienteeritud noorte kaasamisele. Keegi, kes toetab ja vajadusel mentordab noori.”

“Noortele on antud arvukalt võimalusi ja eeldusi erinevateks tegevusteks. Noored tunnevad, et otsustajate poolt on kadunud tugi - on antud vabad käed, kuid enam pole kedagi, kellelt abi või toetust küsida.”

“Noortel ei ole olnud seni võimalust oma kodukohas enda huve kaitsta või mõtteid avaldada. Noori ennast häirib, et teised omavanused on passiivsed ja ei võeta aktiivselt osa ühistegevustest.”

"Kõige suurem asi, mida noorte heaks teha saaks oleks, et meid lõpuks usaldama hakataks!"

“Noorsootöötajaid ei hinnata sama palju kui õpetajaid, nemad tegelevad ka ju noortega ja kujundavad noorte tuleviku.”

OSKUSED JA TÖÖ - 2035

"Eesti 2035" on riigi pikaajaline strateegia, mille eesmärk on kasvatada ja toetada meie riigi ning inimeste heaolu nii, et Eesti oleks ka kahekümne aasta pärast parim paik elamiseks ja töötamiseks. Strateegia annab ühtse suuna erinevate valdkondade poliitikakujundajatele ja otsustajatele ning eurorahade kasutamisele. Strateegia koostamist veavad kõikide huviliste osalusel riigikantselei ja rahandusministeerium ning see valmib 2020. aasta alguses. "Oskused ja töö - 2035" on üks viiest "Eesti 2035" raames kavandatavast reformikogumist, mis hõlmab erinevaid ideid ja meetmeid.

Olulisemad teemaga seotud vajadused ja väljakutsed:

1. Pöörata rohkem tähelepanu digitaalse kirjaoskuse arendamisele, informaatika ja programmeerimise õpetamisele;
2. Tagada õpetajate ning õppejõudude teadlikkus ning oskused, mida nad saaksid õpilastele edasi anda;
3. Kaaluda gümnaasiumi kohustuslikuks muutmist, ent mitte paraleelselt kutsekooliga (kutsekooli võiks näha alternatiivina kõrgkoolile);
4. Kaasata õppetegevusse rohkem erialaspetsialiste ning eksperte;
5. Vähendada huvikoolis õppijate koormust tavakoolis;
6. Tuua kokku noored eraettevõtjatega kohalikul tasandil, mis tekitaks paremat arusaamist olemasolevatest võimalustest ning julgustaks noori siduma tulevikku oma kodukohaga;
7. Vähendada tehisintellekti ning tehnoloogia arenguga seotud hirme, teadvustada tuleviku väljavaateid ning luua nõustamisteenuseid, mis aitaks leida sobiva rakenduse.

Väljakutsele vastamiseks esitasid osalejad järgnevad ettepanekud:

1. Tuua gümnaasiumi õppekavasse suunatud tunnid, mis võimaldaks noorel saada ettekujutust konkreetsest erialast (mis teda paelub, toim.). Juhul, kui õppe käigus selgub, et eriala noorele ei meeldi, jõuab ta enne tasemeõppesse suundumist alternatiive kaaluda;
2. Alustada digitaalse kirjaoskuse andmise ning programmeerimise või robotika algõppega juba alusharidusest või esimesest kooliastmest ja põimida see õppeastmete üleselt õppekavasse;
3. Juurutada e-õpet kui võimalust vähendada õppetööst mahajäämust ning pakkuda alternatiivi õpilastele, kes vaimse või füüsilise tervise tõttu koolist eemal peavad viibima;
4. Kaaluda reaalses e-külalistundide laialdasemat pakkumist koolides, tagades selleks nii koolide tehnilise valmisoleku kui ideekorje õpilastelt. See võimaldaks tuua “klassi ette” virtuaalselt oma ala professionaalid, kes tiheda graafiku tõttu üle Eesti liikuda ei saa. Võrreldes ettesalvestatud tundidega on oluline interaktiivsus ning teadmine, et ekspert on reaalses “teisel pool ekraani”;
5. Ühildada erinevad kontod, mida õppetöös tarvilik kasutada on, vältimaks segadust ning kasvatamaks kasutajamugavust (eKool / Studium, Moodle, opiq.ee jt);
6. Lõimida kooliprogrammi senisest enam eluks vajalikke oskuseid, inimeseks olemist ja kriitilist mõtlemist; viia õpitu vastavusse tööturu vajadustega;
7. Kaaluda põhikoolis moodulõppe põhimõtte juurutamist;

8. Kaaluda õppekavasse digiõppe päevade lisamist, näiteks on nädalas üks päev, kui õpilased on kodus ning teevad koolitööd interneti teel ära. Lisaks digipädevuste arendamisele annab see neile täiendava päeva puhkamiseks ja hobidega tegelemiseks;
9. Juurutada klassikomplekti põhise õppe asemel õppegruppidesse jaotumist, mis võimaldaks tutvuda parraleelklassi õpilastega ning samal ajal ühtlustada õpilaste taset (erinevad grupid saavad liikuda erineva raskusastmega ülesannete kaupa edasi);
10. Julgustada kohalikke ettevõtjaid andma külalisloenguid või -kursuseid formaalhariduse raames, jagama edulugusid ja ebaõnnestumisi ning looma toetusmehhanisme, mis hoiaks noori kodukohas või motiveeriks neid sinna naasma.
11. Pakkuda õpilastele gümnaasiumiastmes rohkemate ja suuremas mahus valikainete võimalust;
12. Ühildada huvi-, kutse- ja praktikakohas omandatud ained;
13. Tagada õppimisvõimalused kogu inimese eluea vältel, et saaks teha nii lihtsamaid töid kui ka vaimseid töid roteeruvalt läbi elukaare.

Kommentaare üle Eesti

“Tuleks tuua välja õpetaja ameti positiivseid külgi ning anda võimalusi noortel proovida rohkem õpetaja ametit, et tulevikus ei oleks kõik õpetajad pensionärid.”

“Põhikooli lõpueksamitel võiks olla väiksem tähtsus kooli lõpetamise juures. Need võiksid olla tagasiside õpilasele ning ilma hindeta.”

“Eraldi õppesuunad võiks ära kaotada. Võimaldaks valida ise meelepäraseid kursusi, mitte liigitada õpilased üldnimetaja põhjal kindlasse õppesuunda.”

“Kooli õppekava kohustuslik osa on liiga range.”

“Noori õpetajaid on vaja.”

“Kui te küsite minu käest midagi bioloogia kohta, siis ma ei pruugi osata teile midagi vastata, kuigi mul oli koolis bioloogia viis.”

“Pigem käiakse erinevatel koolitustel, et oma oskusi arendada, kui et õpitakse ühte eriala mitu aastat.”

“Miks me õpime determinanti, kui me seda tegelikult elus ei vaja?”

TERVIS JA SOTSIAALKAITSE - 2035

"Eesti 2035" on riigi pikaajaline strateegia, mille eesmärk on kasvatada ja toetada meie riigi ning inimeste heaolu nii, et Eesti oleks ka kahekümne aasta pärast parim paik elamiseks ja töötamiseks. Strateegia annab ühtse suuna erinevate valdkondade poliitikakujundajatele ja otsustajatele ning eurorahade kasutamisele. Strateegia koostamist veavad kõikide huviliste osalusel Riigikantselei ja Rahandusministeerium ning see valmib 2020. aasta alguses. "Tervis ja sotsiaalkaitse - 2035" on üks viiest "Eesti 2035" raames kavandatavast reformide kogumist, mis hõlmab erinevaid ideid ja meetmeid.

Olulisemad teemaga seotud vajadused ja väljakutsed:

1. Suurendada vaimse tervise teadlikkust ning teema käsitlemist loomuliku osana koolisüsteemist;
2. Kasvatada märkamist ning riskide õigeaegset tähelepanemist - näha enda ümber teisi inimesi, kellel esineb probleeme ning neile vajadusel toeks olla;
3. Tagada noortele teadmine, et neil on turvaline ja kindel inimene, kelle poole vajadusel abi saamiseks pöörduda;
4. Tutvustada vaimse tervise temaatikat, sealjuures spetsialistide rolli, mis vähendaks hirmu ja häbitunnet abi otsimisel (kummutada müüti probleemi tunnistamisest kui nõrkusest);
5. Suurendada erivajadustega laste ja noorte lõimitust traditsioonilise (mitte)formaalhariduse süsteemiga, tagades neile sealjuures vajalikud tugimehhanismid;
6. Juurutada senisest enam õppijakeskset (personaliseeritud) õpingukava, mis tagaks edasijõudvuse kooskõlas tervisliku seisundiga (näiteks vaimse või füüsilise tervisega seotud madalseisud).

Väljakutsele vastamiseks esitasid osalejad järgnevad ettepanekud:

1. Levitada kogemuslugusid ning vahendada noortele loenguid, mis suunaks noori mõtlema päriselulistele kokkupuute punktidele;
2. Teadvustada noortele ohumärke, kuidas õigeaegselt täheldada vaimse tervise või sõltuvusega seotud probleeme nii enda kui oma kaaslaste puhul. Samuti pakkuda teadmisi, kuidas neid probleeme lahendada ja ennetada on võimalik;
3. Kasvatada lapsevanemate teadlikkust, kuidas oma lapsi toetada ning neile vajadusel tuge ja sobivaid lahendusi pakkuda;
4. Pakkuda noortele vaimse tervise alaseid huviringe ning kohtumisvõimalusi, kus noored saaksid omavahel kogemusi vahetada ja lahendusi pakkuda;
5. Kaasata õpilasesindusi koolides noortele suunatud teavitustegevuste planeerimisse;
6. Pakkuda võimalusi koolipäeva tegevuste (õppetöö, vahepauside, lõunapausi) läbiviimiseks välitingimustes, mis võimaldaks noortel värskes õhus tegutseda;
7. Kaotada kehaline kasvatus õppeainena ning muuta aktiivne liikumine loomulikuks osaks igast koolipäevast;
8. Suurendada koolides võimalusi haiguste leviku ennetamiseks viiruste perioodil (näiteks desinfitseerimispudelite jt abivahendite kättesaadavuse tagamine);
9. Tagada noortele nõustamise- ja tugiteenuse kättesaadavus nii koolis, noortekeskuste kui kohaliku omavalitsuse juures;

10. Vähendada kooliprogrammi intensiivust hajutades koormust õppeaastale võrdse(ma)lt, eesmärgiga vältida noorte läbipõlemist.

Kommentaare üle Eesti

“Vaimse tervise eest hoolitsemist saab muuta ühiskonnast normiks kui sellega alustada juba noorest eest (vanemad õpetaksid lastele oma vaimse tervise eest hoolitsema sama tähtsusega nagu hamba pesemist).”

“Vaimse tervise eest hoolitsemine tuleb muuta sama tavaliseks kui mõne muu haiguse ravimine.”

“Perekond on oluline alus lapse toimetulekule ja heaolule.”

“Õpetaja peaks oskama märgata noort ja tema vajadusi, probleeme. See on oluline osa tema tööst õpetamise kõrval.”

“Mitte stigantiseerida, spetsialistide poole pöördumine on normaalne ja okei.”

“Õpetajad kalduvad vaikseid õpilasi hindama korralikeks ja õpilasi, kes on jutukamad, neile omistatakse rohkem negatiivset ning ebasobivat käitumist.”

“Koolides peaks lõppema diktaatorlik õpe (kõik on koolis võrdsed).”

“Riigigümnaasiumid võiksid olla struktuuri ja õppekava poolest teistele koolidele eeskujuks.”

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programmi
„Erasmus+”

Eesti Noorteühenduste Liit
Estonia pst 5a, 10143, Tallinn
+372 661 6487 enl@enl.ee